

МЛАДИ АВТОРИ

МЕЖДУНАРОДНОПРАВНА ЗАКРИЛА НА ИНТЕЛЕКТУАЛНАТА СОБСТВЕНОСТ В КОНТЕКСТА НА ГЛОБАЛИЗАЦИЯТА – ТЕСТ ЗА ИНСТИТУЦИОНАЛНА ЗРЯЛОСТ НА СВЕТОВНАТА ТЪРГОВСКА ОРГАНИЗАЦИЯ, ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ И СВЕТОВНАТА ОРГАНИЗАЦИЯ ЗА ИНТЕЛЕКТУАЛНА СОБСТВЕНОСТ

гл. ас. Кристиан Пл. Русев

Безспорно паралелното съществуване и функциониране в съвременния свят на няколко модела за международноправно регулиране и закрила на интелектуалната собственост в рамките на Световната търговска организация, Европейския съюз и Световната организация за интелектуална собственост (за краткост в този анализ – СТО, ЕС и СОИС) разкрива редица положителни страни, тъй като съхранява многообразието на различните нормативни системи и правни традиции, като същевременно се предоставя възможност за експериментиране в глобален и регионален план с новаторски способности за премахване на бариерите пред свободната търговия с оглед закрилата на авторските права и сродните им права, изобретенията, търговските марки и наименованията за произход в контекста на изключително динамичния процес на глобализация.

Уместно е да се вземе предвид и това, че либерализирането на международния търговски обмен и осигуряването на икономически просперитет не би следвало да става за сметка на съображенията за социална справедливост и зачитането на целия комплекс от човешки права и свободи, а именно поради това за Европейския съюз и в частност за Съда в Люксембург е далеч по-трудно в сравнение с арбитражните състави на Северноамериканската зона за свободна търговия да допусне директен ефект на правната уредба на СТО и СОИС, тъй като за разлика от правораздавателните органи на Северноамериканската зона за свободна търговия, Съдът на ЕС е длъжен да балансира на Общностно ниво

икономическите интереси и некомерсиалните социални блага – т.е. необходимостта от адекватна закрила на околната среда, гарантирането правата на гражданите на ЕС, стриктното съблюдаване на ядрото от принципи в Правото на ЕС, съхраняването целостта на единната институционална рамка.

Именно поради това за арбитражните състави на Северноамериканската зона за свободна търговия е много по-лесно да допуснат съществуването на множество системни връзки, чрез които се обективира взаимодействието между нормативната уредба на СТО и СОИС в интерес на твърде сходната ценностна система, отстоявана от тези международни организации¹.

В този смисъл именно непредсказуемостта относно следващите еволюционни етапи в развитието на СТО и СОИС (поради техния твърде хетерогенен характер и съперничеството между водещите икономически блокове и правни традиции в тях), както и опасението, че актовете на Общностните институции на ЕС биха подлежали на атакуване на основание нормативната уредба на СТО и СОИС в случай на евентуалното признаване на директен ефект, са сред основните пречки за лансирането на правна доктрина от нов тип от страна на Съда на ЕС.

Отлично осъзнавайки тази геополитическа даденост и деликатните ѝ правни измерения, поколения магистрати в Съда на ЕО от десетилетия съвсем удачно насочват енергията си ако не към обосноваването на необходимостта от признаване на директния ефект на нормативната уред-

¹ Относно правната уредба и принципите, от които се ръководи Северноамериканската зона за свободна търговия, вж. нейния официален сайт: www.nafta.int

ба на СТО и СОИС, поне към „шлифоване” до съвършенство на мотивите, поради които правните достижения на ГАТТ (а впоследствие и на СТО), макар и неразделна част от *acquis communautaire* на ЕС, остават без съответните правни последици на Общностния правопорядък.

Именно поради това би могло да се подчертае, че ако усилията на арбитражните състави в Северноамериканската зона за свободна търговия са насочени наред с другите приоритети и към това да бъде осигурено оптимално взаимодействие с нормативната уредба на СТО и СОИС – т.е. правораздавателната дейност косвено „обслужва” и двата правопорядъка, то в случая с ЕС е налице съвсем различен подход. Това е така, защото в своята постоянна практика Съдът на ЕС целенасочено и със завидно търпение „обгрижва” кохерентността (т.е. целостта, единството и убедителността на вътрешната логика) на само една правна система – Общностната.

Убедителността на позицията на ЕС в сферата на правната закрила на интелектуалната собственост в глобален мащаб в значителна степен би спечелила от консолидирането във все по-голяма степен на Общата търговска политика, а също и от готовността на Европейския съюз не просто да толерира съществуването на нормативната уредба на СТО и СОИС, но и активно да се ангажира с възприемането на правна доктрина от нов тип, изграждаща „мостове” между правната уредба на ЕС с тази на Световната организация за интелектуална собственост и Световната търговска организация.

Разбира се, целенасоченото тълкуване и прилагане на Общностното право на ЕС и на националното законодателство на държавите-членки в унисон с нормативната уредба на СОИС и СТО има своите предели, които се обуславят от готовността ЕС да демонстрира гъвкавост и респект към достиженията на тези две международни организации в сферата на правната закрила на интелектуалната собственост². От друга страна, инкорпорирането в *acquis communautaire* на ЕС на правни норми, създадени от СТО, е също удачен инструмент за постепенно сближаване между двата правопорядъка, разделени от „бездната” на непримиримите амбиции и съперничество за монопола върху правното регулиране на тази стратегически важна материя.

Ярко впечатление при обстоен анализ на постоянната практика на Съда на ЕС прави това, че твърде рядко в нея могат да бъдат открити изрични позовавания/препратки към решенията на арбитражите на СОИС и СТО, а всъщност за немалък брой съдебни производства Съдът на ЕС очевидно е взел предвид при своята тълкувателна и правораздавателна дейност именно подобни решения, базирани на нормативната уредба на СТО и СОИС, макар упорито да отказва да се позове на тях, боравейки единствено с терминологията, източниците и юриспруденцията, характерни за *acquis communautaire* на ЕС. Подобна изключителна предпазливост от страна на Съда на ЕС е в ярък контраст с постоянната практика, възприета в Северноамериканската зона за свободна търговия, където арбитражните състави, прилагащи нейната правна регламентация, с готовност се позовават на правната регламентация на СОИС и СТО, третирайки ги като стратегически ориентир и като значими принципи.

Един такъв подход от страна на арбитражните състави, правоприлагащи на основата на регламентацията, приета под егидата на Северноамериканската зона за свободна търговия, е повече от логичен, с оглед това че тази международна организация подобно на СОИС и СТО има за свои стратегически цели насърчаването на свободния търговски обмен чрез премахването на протекционистичните бариери, утвърждаването на стабилни международни пазари и ефикасно правно регулиране на международната търговия в регионален мащаб при стриктно зачитане на националния суверенитет на членуващите в нея държави. Специфичното в случая със Северноамериканската зона за свободна търговия е, че нейната правораздавателна система е децентрализирана и включва един основен механизъм за решаване на търговско-правните спорове и четири тясно специализирани механизма с осезаемо по-тясна юрисдикция, функциониращи в сферите на: решаването на инвеститорски спорове (и в частност – такива относно правна закрила на интелектуалната собственост), антидъмпингови мерки, мерки за защита на околната среда и уреждането на трудово-правни спорове.

Характерно за Северноамериканската зона за свободна търговия е, че процедурата за решаване на спорове между САЩ, Канада и Мексико е от типа на арбитражните, но включва и елемен-

² Относно арбитражната практика в системата на СОИС и СТО, вж. официалните им уеб-сайтове: www.wipo.int и www.wto.int

ти на дипломатически преговори и помирителни процедури, а спрямо самите арбитражни състави упражнява надзор Комисията за свободна търговия, подпомагана от Секретариат³.

Обяснението за подчертано позитивното отношение на арбитражните състави на Северноамериканската зона за свободна търговия към нормативната уредба на СТО и СОИС (за разлика от постоянната практика на Съда на ЕС да очертава демаркационна линия между *acquis communautaire* на ЕС и правопорядъка на СТО и СОИС) се крие най-вече в твърде различния генезис на Северноамериканската зона за свободна търговия и Европейския съюз като регионални интеграционни общности с амбиции да регулират международния търговски обмен.

Всъщност създаването и развитието на правната регламентация на Северноамериканската зона за свободна търговия е силно повлияно от чл. XXIV на ГАТТ от 1947 г., а също и от тенденциите за нов тип правно регулиране на международния търговски обмен и за закрила на интелектуалната собственост, характерни впоследствие за СТО и СОИС. Ето защо правната уредба на СТО и СОИС от една страна и тази на Северноамериканската зона за свободна търговия са органично свързани и същевременно в значителна степен допълващи се, като дори правораздавателните механизми са взаимозаменяеми, в смисъл че редица категории международноправни спорове могат да бъдат разгледани както от правораздавателните органи на СТО и СОИС, така и от арбитражните състави на Северноамериканската зона за свободна търговия.

Нещо повече, в стратегически важната сфера на правната закрила на интелектуалната собственост и въвеждането на антидъмпингови мерки Северноамериканската зона за свободна търговия взаимства буквално съответните разпоредби и процедури от правната уредба на СТО и СОИС, а освен това безрезервно възприема така характерния за СТО правен режим на „най-облагодетелствана нация“, като дори изрично се посочва в нормативната уредба на Северноамериканската зона за свободна търговия, че този принцип следва да бъде тълкуван в светлината на достиженията на СОИС и СТО.

Поради това би могло да се обобщи, че по отношение на нормативната уредба на СОИС и СТО, Европейският съюз и Северноамерикан-

ската зона за свободна търговия възприемат диалектно противоположни стратегии, понеже докато Съдът на ЕС десетилетия наред последователно очертава демаркационна линия между Общностното право и правопорядъка на СТО и СОИС като една виртуална „Китайска стена“, то арбитражните състави към Комисията за свободна търговия на НАФТА съвсем целенасочено вече години наред градят и поддържат множество допирни точки и системните връзки между нормативната уредба на тези междууправителствени формации в интерес на либерализирането на международния търговски обмен и на правната закрила на интелектуалната собственост.

Важно е да се подчертае, че в случая се касае до различна управленска стратегия и правна доктрина, обусловени от специфичната правна същност на ЕС и Северноамериканската зона за свободна търговия, които ще продължат да олицетворяват алтернативни модели за утвърждаване на определена ценностна система в правното регулиране на международния търговски обмен в условията на глобализация.

Наред с това следва да признаем, че нарастващата роля на международноправното регулиране и в частност на това, осъществявано в рамките на ЕС, СОИС и СТО съвсем не изключва приноса на съвременните национални държави в регламентирането с вътрешноправни инструменти на такива стратегически сфери като: утвърждаване на правова държава и закрила на човешките права и свободи, правната закрила на интелектуалната собственост, гарантиране спазването на правилата за лоялна конкуренция, а също и превенцията на злоупотреби с доминиращо (монополно) положение на международните пазари. Именно чрез взаимното допълване между моделите на международноправно регулиране в контекста на СТО, СОИС и ЕС с възможностите за вътрешно-правно интервениране в подкрепа на достойна за правна закрила кауза каквато е тази на интелектуалната собственост, би могло да съдейства за утвърждаване на демократичната легитимност на институциите на тези еволюиращи пред погледа ни международни организации.

При възприемането за преосмислянето на концепцията за национален суверенитет в правната уредба на ЕС, СОИС и СТО изобщо не е наложително да се изправяме пред дилема, звучаща по Шекспировски, а именно: кое е по-дос-

³ Вж. правната регламентация на тези въпроси във влязлото в сила на 1 януари 1994 г. „North American Free Trade Agreement between USA, Canada and Mexico“ (подписано на 7 декември 1992 г.), www.gov.usa

тойно – отстояването на националния суверенитет на всяка цена или отказът от него при делегирането му на международни организации? Нито пък е наложително да се търсят напразно правни аргументи за обосноваване на невъзможността на отделни държави-членки на СТО и ЕС в определени исторически моменти (под влияние на мощни протекционистични лобита) да приложат международно-правните ангажименти по закрила на интелектуалната собственост, произтичащи от членство в тях.

Без ясна визия за реформирането на СТО и СОИС подобно многообразие от различаващи се (често взаимно изключващи се) традиции в правното регулиране на международния търговски обмен и правната закрила на интелектуалната собственост би могло да попречи за успешното прилагане на договореностите, съпровождащи приключването на Преговорния кръг в Доха (в рамките на СТО), генерирайки политическо напрежение и антагонизъм сред международната общност⁴.

Следва да се поясни, че членството на Р България в СТО, СОИС и ЕС не само че не лишава от нормотворчески потенциал страната ни и не накърнява националния суверенитет в сферата на правното регулиране на международния търговски обмен и правната закрила на интелектуалната собственост, закрилата на лоялната конкуренция, забраната на дискриминационното третиране, “отварянето” на националните пазари и насърчаването на инвестиционната активност, но напротив – притежава ценен компенсаторен ефект както за Р България, така и за останалите държави-членки, тъй като индиректно допринася за възстановяване на националния контрол (чрез участие в международноправното регулиране) спрямо отнетите в резултат на процесите на глобализация стратегически сфери.

Ето защо, колкото и парадоксално да изглежда, членството в СТО, СОИС и ЕС не само че не лишава понятието национален суверенитет от традиционно присъщите му атрибути, но дори съдейства за утвърждаването на нормотворческия и административния капацитет на държавите-членки да въздействат чрез присъединяването им

към международноправните инструменти за ефикасна правна закрила на интелектуалната собственост и за превенция на международните търговски спорове⁵.

Проблемът обаче се крие в това, че в обзримо бъдеще Световната търговска организация и Световната организация за интелектуална собственост не биха могли (въпреки безспорния принос на ЕС за тяхното реформиране) да обхванат всички значими сфери със стратегическо значение за глобалното правно регулиране на международния търговски обмен (със стоки, услуги и интелектуална собственост), за насърчаване на чуждестранните инвестиции и за международно-правна закрила на лоялната конкуренция⁶.

Поради това е незаменима ролята на “хоризонталната координация” (според терминологичния апарат, възприет в СТО) между тази глобална международна организация и СОИС.

Своеобразен “мост” за сътрудничество между СТО, СОИС, ЕС и ООН е Конференцията на ООН за търговия и развитие (UNCTAD), която разполага със статут на наблюдател в институциите на СТО и СОИС. Подобен статут обяснимо е предоставен от СТО и на Световната организация за интелектуална собственост на основание чл. 68, Споразумение относно търговско-правните аспекти на правото на интелектуална собственост (TRIPS Agreement), тъй като сътрудничеството с тази международна организация е от ключово значение за ефикасната международноправна закрила във век, в който информацията и иновациите често се оказват най-ценния и оспорван ресурс.

Очевидно ЕС би могъл да допринесе за легитимирането на трудните компромиси, свързани със заплащане на определена социална цена в резултат на “сбогуването” с крайностите на протекционизма, които компромиси неизбежно следва да бъдат направени от ЕС с оглед еволюцията на правната уредба и институциите на СОИС и СТО⁷.

При задълбочен анализ на правната уредба на СТО и СОИС прави положително впечатление, че дори и сега някои от международните търговски споразумения в рамките на СТО като Общото споразумение за търговията с услуги (GATS), а

⁴ Вж. задълбочения анализ на **Grainne de Burca & Joanne Scott**. The Impact of the WTO on the European Union. Oxford, 2009, p. 4–30.

⁵ Относно правните аспекти на Общата търговска политика на ЕС вж. www.europa.eu.int/comm/trade/

⁶ По този въпрос вж.: www.wto.org/english/tratop_e/dohaexplained_e.htm

⁷ Така и според **Robert E. Baldwin**. Key challenges facing the WTO, Doha and beyond, editor: M. Moore, Geneva, 2010, p. 146–149.

също и TRIPS (Споразумението относно търговско-правните аспекти на правото на интелектуална собственост) съдържат определен (макар и твърде лаконичен) набор от разпоредби в сферата на правната закрила на лоялната конкуренция. Ето защо от уместна позицията на ЕС в контекста на преговорите за реформиране на СТО, според която международноправната уредба на конкуренцията в СТО е недостатъчна, поради което е настъпил историческият момент да се разсече “Гордиевия възел” на този проблем чрез изработване и приемане в рамките на СТО на глобално споразумение със СОИС⁸.

Негативните последици от отлагането за неопределено време на подобно глобално Споразумение между СТО и СОИС биха могли да предоставят повод за съставяне на дълъг списък от правната доктрина, включващ преди всичко следните рискове: липса на превенция на посегателствата спрямо правото на интелектуалната собственост, накърняване на правата на потребителите в резултат от злоупотреби с доминиращо или монополно положение от страна на могъщи корпорации, липса на правни стимули за реформиране

на Конкуrentното законодателство на държавите-членки на СТО, косвено допускане на корупционни практики под влияние на корпоративен натиск, отслабване на тенденцията за налагане на глобални правила за бизнес-етика, продължаване на дискриминационни практики от отделни държави-членки на СТО под претекст за отстояване на национален суверенитет и др.

Наред с това не бива да се забравя, че създаването на ядро от минимални задължителни стандарти относно правната закрила на интелектуалната собственост е продължителен и противоречив процес, по които тепърва следва да бъде постигнат траен консенсус в рамките на ЕС, СОИС и СТО, поради което не е уместно да се проявява максимализъм относно постигането на бързи резултати в тази сфера⁹.

Очевидно проявата на търпение в това отношение е не слабост, а добродетел не само според ценностната система, настойчиво препоръчвана още в древността от Конфуций, но и в наши дни, когато процесите на глобализация подлагат на безпрецедентен тест “изкуството на доброто и справедливото”.

---

⁸ Вж. **Alasdair R. Young**. The EU and the world trade – Doha and beyond, London, 2009, p.73-81.

⁹ Вж. анализа на **David Luff**. Multilateral trade issues and liberalization – current and future perspectives. Oxford, 2010, p. 333–357.